

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

щодо 100-річчя проголошення Акта злуки Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки

Ідея єдності всіх українських теренів завжди була актуальною в українському середовищі. Із середини ХІХ століття ці твердження викристалізуються у програмних документах різних політичних груп. Зокрема, вперше твердження про єдність 15-мільйонного українського народу, поділеного між Російською та Австрійською імперіями, прозвучало 10 травня 1848 року в маніфесті Головної Руської Ради – першої політичної організації Галичини.

З кінця ХІХ століття соборність стала наріжним каменем ідеологічних декларацій, програм і маніфестів новостворених українських політичних партій. Ідею єдності українського народу розвиває Юліан Бачинський 1895 року в “Україна irredenta” та Микола Міхновський 1900 року в “Самостійній Україні”. У наступні десятиліття думка про соборність залишалась інтегральним чинником і чи не єдиним недискусійним положенням програмних цілей усіх течій національно-визвольного руху.

Період Української революції 1917–1921 років

Українська революція дала можливість нарешті реалізувати споконвічне прагнення українців отримати незалежну національну державу. Внаслідок перебування переважної більшості українських земель у складі двох імперій, українських національних державних утворень постало теж два. Першою на руїнах Російської імперії була проголошена Українська Народна Республіка, пізніше, вже в листопаді 1918 року на теренах колишньої Австро-Угорщини утворилася Західноукраїнська Народна Республіка.

На рубежі 1918–1919 років виникли сприятливі обставини об’єднати ці дві держави в єдину. 1 грудня 1918 року на залізничній станції Фастів між представниками ЗУНР і УНР було підписано “предвступний договір” (тобто попередній чи прелімінарний) про злуку обох держав, їхні наміри щодо майбутнього об’єднання в одну державу. Статті угоди констатували, що, поперше, ЗУНР заявляла про “непохитний намір злитися в найкоротшім часі в одну велику державу з Українською Народною Республікою”. З другого боку, УНР проголошувала, що вона дає згоду «прийняти всю територію і населення Західно-Української Народної Республіки як складову частину державної цілості в Українську Народну Республіку». Тобто, угода зазначала також те, що Республіка галичан отримує територіальну автономію в межах УНР. Грудневий договір у двох оригіналах (по одному для кожної республіки) міг бути опублікований за згодою урядів. Його підписали: від УНР – Володимир Винниченко, Симон Петлюра, Федір Швець, Панас Андрієвський, від ЗУНР – Лонгин Цегельський і Дмитро Левицький.

Ратифікації Передвступного договору перешкодив несприятливий перебіг війни. Західноукраїнський уряд змушений був переїхати зі Львова до Тернополя, а згодом – до Станіславова. Там 3 січня 1919 року на першому ж засіданні Української Національної Ради одностайно затвердили “Ухвалу Української Національної Ради про злуку Західно-Української Народної Республіки з

Українською Народною Республікою". Для її урочистого проголошення та завершення юридичного оформлення об'єднання двох республік до Києва було відряджено представницьку делегацію (36 осіб) на чолі з віце-президентом Національної Ради ЗУНР Львом Бачинським.

22 січня 1919 року, у першу річницю проголошення Четвертого Універсалу, в Києві на Софійській площі відбулися урочисті збори, на яких проголосили Універсал Директорії Української Народної Республіки про злуку із Західно-Українською Народною Республікою.

Церемонія розпочалася о 12-й годині промовою голови делегації ЗУНР, віце-президента УНРади Льва Бачинського. Потім Лонгин Цегельський зачитав вірчу Грамоту УНРади і Ради державних секретарів ЗУНР до Директорії, в якій були подані акти, що вели до злуки, зокрема Ухвала УНРади від 3 січня 1919 року про об'єднання ЗУНР і УНР. Щоб підкреслити присутнім представникам іноземних держав міжнародне значення цього акта, член західноукраїнської делегації Ярослав Олесницький прочитав його французькою мовою. Після цього Лев Бачинський урочисто вручив прочитану грамоту Голові Директорії. Приймавши її, Володимир Винниченко привітав делегацію західних українців короткою промовою, в якій підкреслив історичне значення Акта злуки.

Наступного дня, 23 січня, у приміщенні Київського оперного театру (сучасна Національна опера України імені Тараса Шевченка) Трудовий Конгрес України, заслухавши й обговоривши згадані документи, схвалив їх. Ратифікувавши таким чином Універсал Директорії, Конгрес надав йому законного юридичного характеру. Президента УНРади Євгена Петрушевича незабаром обрали до складу Директорії. ЗУНР дістала назву Західна область Української Народної Республіки (ЗОУНР). Розпочалася активна співпраця між обома державними утвореннями в економічній, військовій та культурних сферах.

Так, 24 січня 1919 року Директорія затвердила державний бюджет, проект якого розроблявся ще за Павла Скоропадського, у 1918 році. Відповідно до того кошторису передбачалася допомога ЗОУНР в розмірі 6 мільйонів карбованців. 15 березня ухвалено низку законів, які також передбачали фінансову підтримку ЗОУНР. Зокрема, про надання 500 млн гривень на відновлення помешкань і будівель, зруйнованих війною, про одноразове асигнування в розмірі 120 млн. гривень і, починаючи з 1 квітня 1919 року, по 30 млн. гривень щомісяця на видачу пайків родинам мобілізованих стрільців.

У січні 1919 року до Галичини прибула як військова допомога І-а Дніпровська дивізія, котра в лютому-березні 1919 року брала участь у Вовчухівській операції. Однією із найбільш боєздатних частин, що прибули з Наддніпрянщини на допомогу галичанам у лютому того ж року, була артилерія київських Січових Стрільців, організована полковником Романом Дашкевичем. Також Директорія надала близько 60 бойових літаків, з яких утворили Літунський полк Галицької армії.

28 січня 1919 року Трудовий Конгрес створив культурно-освітню комісію із законодавчими та контролюючими функціями в цій галузі, її секретарем обрали галичанина Івана Калиновича. 20 лютого комісія у листі до Міністерства освіти УНР наголошувала на необхідності ознайомлення з освітньою справою Галичини й передбачала сприяти зближенню української шкільної молоді усіх земель України.

Великим культурним здобутком у той час було створення Української республіканської капели на чолі з Олександром Кошицем. Вона давала концерти не тільки в Україні, а й гастролювала Європою. До її складу входили й галичани Микола Чайківський, Остап Вахнянин, Юрій Вінцковський, Роман Кирчів, Михайлина Орисик, Олександр Пеленський, Софія Колодіївна, а також Ольга Копачук із Буковини.

Об'єднання УНР і ЗУНР в одну державу через низку причин не було доведене до кінця. Головна з них – скрутне становище, в якому незабаром опинилися Директорія та її уряд, що були змушені під натиском радянських військ залишити майже всю територію України. Не в кращій ситуації була й ЗУНР, перебуваючи у стані постійних військових дій з польськими арміями. Практично Ухвала УНРади від 3 січня й Універсал Директорії від 22 січня 1919 року лише задекларували проведення державного об'єднання в майбутньому. Його мали закріпити Всеукраїнські Установчі збори, скликати які в тих умовах виявилось неможливо. До того часу встановлювався подібний до конфедеративного державний зв'язок між двома українськими державними утвореннями з окремими урядами, системами державної адміністрації й збройними силами. Ця організаційна окремішність зберіглася навіть тоді, коли територія ЗУНР була повністю окупована польськими військами, а її уряд, разом із армією, опинився на території, контрольованій безпосередньо Директорією.

Разом із тим, хоча соборність України і не вдалося утвердити, Акт злуки залишився тією знаменною подією, що мала велике історичне значення для українського суспільства. Він задекларував перед усім світом неподільність українських земель, єдність і солідарність народу, став прологом до постановня сучасної соборної суверенної України.

Комуністична доба

Комуністичний тоталітарний режим викоринив із суспільної свідомості радянських людей проголошення незалежності УНР і День Соборності. Пам'ять про об'єднання УНР і ЗУНР в єдину Українську державу зберігали мешканці Західної України й українська політична еміграція в країнах Західної Європи й Америки. День 22 січня там урочисто відзначався як свято незалежності та соборності України.

Перше офіційне відзначення свята Соборності на державному рівні відбулося в Карпатській Україні 22 січня 1939 року. Таким чином закарпатці нагадали про волю українців, висловлену на з'їзді Всенародних зборів у Хусті 21 січня 1919 року про приєднання Закарпаття до Української Народної Республіки. Маніфестація 1939 року була найбільшою демонстрацією українців за 20 років перебування краю у складі Чехословаччини. У ній взяли участь понад 30 тисяч осіб, що з'їхались до столиці Карпатської України.

Ланцюг єднання 1990 року

21 січня 1990 року українська патріотична громадськість, за прикладом акції жителів країн Балтії “Балтійський шлях”, проведеної на півроку раніше, утворила між Києвом і Львовом живий ланцюг єднання як символ єдності східних і західних земель України – “Українську хвилю” – з нагоди 71-ї річниці проголошення Акта злуки УНР та ЗУНР на вшанування подій Української революції. Це одна із найбільших у тогочасній Центральній і Східній Європі

масових акцій. Достеменно невідома кількість учасників акції. Різні джерела називають від половини до трьох мільйонів людей, які взялися за руки та створили безперервний ланцюг від Києва до Львова. Ланцюг єднання засвідчив, що українці подолали страх перед комуністичним режимом і готові протистояти політиці комуністичної партії. Акція стала провісником майбутнього падіння СРСР і проголошення нової незалежної і соборної України.

(Підготовлено Українським інститутом національної пам'яті)